

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

520129, ΕΕ

Διδάσκουσα: Αθηνά Αθανασίου

Γραφείο: Δ19 / athenaathanasiou@panteion.gr

Περιγραφή

Η συνύφανση της φεμινιστικής προβληματικής με την ανθρωπολογική οπτική και την πολιτισμική κριτική αποτελεί μια από τις πιο ενδιαφέρουσες εξελίξεις στο πεδίο της σύγχρονης κοινωνικής θεωρίας. Το μάθημα εξετάζει τις συνθήκες της ανάδειξης του φύλου σε κεντρική αναλυτική κατηγορία της κοινωνικής ανθρωπολογίας, τις πιο σημαντικές στιγμές της μετάβασης από την «ανθρωπολογία των γυναικών» στην «ανθρωπολογία του φύλου», καθώς και τη σημασία της εννόησης του φύλου με κοινωνικούς και πολιτισμικούς όρους. Διερευνά τους τρόπους με τους οποίους η σύγχρονη φεμινιστική σκέψη συμβάλλει στον εμπλουτισμό αλλά και την αναθεώρηση θεωρητικών επεξεργασιών που αφορούν τη συγκρότηση του υποκειμένου, τις σχέσεις εξουσίας, την εμπρόθετη δράση, την ταυτότητα και τη διαφορά, την πολιτική της κοινωνικής αλλαγής. Εξετάζει τις επιστημολογικές διαδρομές και τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που έχουν διαμορφώσει ιστορικά τη φεμινιστική θεωρία ως ορίζοντα κριτικής σκέψης, πράξης, φαντασίας και επιθυμίας. Αναλύει πώς τα προνόμια του φύλου, σε άρρηκτη σχέση με τα προνόμια της φυλής, του έθνους, της σεξουαλικότητας, της κοινωνικής τάξης και της αρτιμέλειας, δομούν τον κανονιστικό ορισμό της ανθρώπινης ιδιότητας. Έμφαση δίνεται στις διαφορετικές πολιτισμικές συνθήκες παραγωγής της εμπειρίας, του ορισμού και της πολιτικής του φύλου. Ενδεικτικές θεματικές: επιτελέσεις θηλυκοτήτων και ανδρισμών σε διαφορετικά πολιτισμικά συμφραζόμενα, εμπέδωση και ανατροπή της έμφυλης βίας και κανονικότητας, σχέση φεμινιστικής θεωρίας και πολιτικής, διαθεματική σχέση του φύλου με άλλους άξονες κοινωνικής ιεράρχησης όπως σεξουαλικότητα, κοινωνική τάξη, αρτιμέλεια/αναπηρία, εθνότητα και πολιτεϊότητα. Το μάθημα κινητοποιεί (και κινητοποιείται από) έναν πολυφωνικό διάλογο μεταξύ φεμινιστικής θεωρίας, queer θεωρίας, μετααποικιακής/αντι-αποικιακής κριτικής, κριτικής θεωρίας της φυλής (critical race theory) και σπουδών αναπηρίας.

Μαθησιακοί στόχοι

- Η εξοικείωση των φοιτητών/τριών με τις διαδικασίες κοινωνικής και πολιτισμικής συγκρότησης του φύλου.
- Η ανάδειξη των τρόπων μέσω των οποίων το φύλο συνιστά θεμελιώδη αναλυτική κατηγορία της κοινωνικής ανθρωπολογίας αλλά και άλλων κλάδων των κοινωνικών επιστημών και της κοινωνικής έρευνας.
- Η ανθρωπολογική διερεύνηση του κεντρικού ρόλου που διαδραματίζει το φύλο στους τρόπους με τους οποίους τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται, αναπαράγουν, νομιμοποιούν, αλλά και αμφισβητούν κοινωνικο-πολιτικές σχέσεις και ιεραρχικές δομήσεις ταυτότητας.
- Η κριτική ανάλυση των στερεοτύπων που απορρέουν από αντιλήψεις για τη «φυσική» θεμελίωση και υπόσταση του φύλου (π.χ. «φυσικός προορισμός» που καλούμαστε να εκπληρώσουμε).
- Η κριτική ανάλυση της κανονιστικής εννοιολόγησης των διχοτομήσεων που σχετίζονται με το φύλο (ανδρικό/γυναικείο, δημόσιο/ιδιωτικό, πολιτισμός/φύση, κοινωνία/οικογένεια, πολιτικό/οικιακό).
- Η εξοικείωση με την προσέγγιση της διαθεματικότητας: η έμφυλη διάσταση του υποκειμένου προσεγγίζεται στην πολλαπλότητα και πολυμορφία της, καθώς και στις διαρθρώσεις της με τη σεξουαλικότητα, την κοινωνική τάξη, την εθνότητα και την πολιτειότητα.
- Η κριτική προσέγγιση των συνθηκών της έμφυλης βίας και των σεξιστικών, ομοφοβικών και τρανσφοβικών αντιλήψεων και πρακτικών που συνδέονται καταστατικά με ρατσιστικές θέσεις.

Διδακτικά βοηθήματα

Αθηνά Αθανασίου (επιμέλεια και εισαγωγή), *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*. Αθήνα: Νήσος 2006.

Κείμενα και υλικά αναρτημένα στο open e-class.

Μέθοδος διδασκαλίας

Υλικό μελέτης και προβολή οπτικοακουστικού υλικού

Αξιολόγηση

Γραπτές εξετάσεις

Προαιρετικές προφορικές παρουσιάσεις

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Ανθρωπολογία και φύλο: Από την ανθρωπολογία των γυναικών στην ανθρωπολογία του φύλου

Αθηνά Αθανασίου, «Φύλο, εξουσία και υποκειμενικότητα μετά το 'δεύτερο κύμα'», στο *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*, επιμέλεια και εισαγωγή: Αθηνά Αθανασίου. Αθήνα: Νήσος 2006.

Αλεξάνδρα Μπακαλάκη (επιμ.), *Ανθρωπολογία, Γυναίκες και Φύλο*, Εισαγωγή, σσ. 13-74. Αθήνα: Αλεξάνδρεια 1994.

Donna Haraway, «Τοποθετημένες γνώσεις: Το ζήτημα της επιστήμης στον φεμινισμό και το προνόμιο της μερικής προοπτικής», στο *Φεμινιστικές θεωρίες, αισθητικές πρακτικές και παγκοσμιοποιημένες τεχνολογίες*, επιμ. Ελπίδα Καραμπά και Ίρις Λυκουριώτη, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 2022.

Henrietta Moore, *Feminism and Anthropology*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988.

Marilyn Strathern, "An awkward relationship: The case of feminism and anthropology", *Signs* 12(2):276-292, 1987.

2^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Κριτικές προσεγγίσεις στην ανδρική κυριαρχία

Sherry Ortner, «Είναι το θηλυκό για το αρσενικό ό,τι η φύση για τον πολιτισμό;», σελ. 75-108. Στο Αλεξάνδρα Μπακαλάκη (επιμ.), *Ανθρωπολογία, Γυναίκες και Φύλο*.

Marilyn Strathern, «Ούτε φύση ούτε πολιτισμός: Η περίπτωση Hagen», σελ. 109-184, ό.π.

Michelle Rosaldo, «Χρήση και κατάχρηση της ανθρωπολογίας: Σκέψεις για το φεμινισμό και τη διαπολιτισμική κατανόηση», σελ. 185-233, ό.π.

Πιέρ Μπουρντιέ, *Η Ανδρική Κυριαρχία*. Αθήνα: Στάχυ 1999 (κεφ. «Η κοινωνική κατασκευή του φύλου», «Η συμβολική βία: ένας σωματικός καταναγκασμός», «Η σωματοποίηση των σχέσεων κυριαρχίας»).

Donna Haraway, «Ecce homo, Ain't (Ar'n't) I a Woman και ανίδιες/ανιδιοποιημένες άλλες: Ο άνθρωπος σε μετα-ανθρωπιστικό τοπίο», στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*. Αθήνα: Νήσος 2006.

Ελένη Βαρίκα, «Μητρότητα, πατρότητα, συμβόλαιο και άλλοι μύθοι της κλασικής πολιτικής θεωρίας», στο *Με Διαφορετικό Πρόσωπο: Φύλο, Διαφορά και Οικουμενικότητα*, 2000.

Luce Irigaray, «Αυτό το φύλο που δεν είναι ένα», μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*. Αθήνα: Νήσος, σελ. 215-223, 2006.

Hélène Cixous, «Το φύλο ή το κεφάλι;», μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*. Αθήνα: Νήσος, σελ. 225-234, 2006.

3^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Εθνογραφικές και ιστορικές χαρτογραφήσεις του φύλου (1)

Αλεξάνδρα Μπακαλάκη, «Καθαριότητα, καλλωπισμός και ο γυναικείος προορισμός: Αντιλήψεις για τη φροντίδα του γυναικείου σώματος στη νεότερη Ελλάδα», *Αρχαιολογία* 31, Ιούνιος 1989, σελ. 43-47.

Ευθύμιος Παπαταξιάρχης, «Ο κόσμος του καφενείου: Ταυτότητα και ανταλλαγή στον ανδρικό συμποσιασμό», στο *Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα*, επιμ. Ε. Παπαταξιάρχης και Θ. Παραδέλλης. Αθήνα: Αλεξάνδρεια 1998, σελ. 209-250.

Jane Cowan, «Η κατασκευή της γυναικείας εμπειρίας σε μια μακεδονική κωμόπολη», στο *Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα*, επιμ. Ε. Παπαταξιάρχης και Θ. Παραδέλλης. Αθήνα: Αλεξάνδρεια 1998, σελ. 127-150.

4^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Εθνογραφικές και ιστορικές χαρτογραφήσεις του φύλου (2)

Sara Ahmed, "What is Feminist Research"

<https://www.youtube.com/watch?v=djc8TEUhpIA>

Νάντια Σερεμετάκη, «Όσο διαρκεί ο πόνος: Η αντιφώνηση του θανάτου και η ισχύς των γυναικών στη Νότια Ελλάδα», στο *Διασχίζοντας το σώμα: Πολιτισμός, ιστορία και φύλο στην Ελλάδα*, Αθήνα: Νέα Σύνορα, 1997, σελ. 137-171.

Δήμητρα Βασιλειάδου, Γιάννης Γιαννιτσιώτης, Ανδρονίκη Διαλέτη, Γιώργος Πλακωτός, «Ανδρισμοί και ιστορία: η ιστοριογραφία μιας σχέσης» στο Δήμητρα Βασιλειάδου, Γιάννης Γιαννιτσιώτης, Ανδρονίκη Διαλέτη, Γιώργος Πλακωτός (επιμ.) *Αναπαραστάσεις, υποκείμενα και πρακτικές από τη μεσαιωνική μέχρι τη σύγχρονη περίοδο*, Αθήνα: Gutenberg, 2019.

Κώστας Γιαννακόπουλος, «Πόλεμοι μεταξύ ανδρών. Ποδόσφαιρο, ανδρικές σεξουαλικότητες και εθνικισμοί». *Σύγχρονα Θέματα*, 2005, 88: 58-67.

5^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Διασχίζοντας τα όρια του έμφυλου σώματος «μεταξύ βιολογίας και πολιτισμού». Η απάντηση της κοινωνικής ανθρωπολογίας στη βιολογική αιτιοκρατία

Emily Martin, «Το ωάριο και το σπερματοζωάριο: πώς η επιστήμη έπλασε ένα ειδύλλιο βασισμένο στους στερεότυπους ανδρικούς και γυναικείους ρόλους», στο *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*, επιμ. Αθηνά Αθανασίου, Αθήνα: Νήσος 2006.

Mary Rooney, «Επεισόδια αδιάκριτου χαρακτήρα: Η ιατρική αγωγή των βικτοριανών γυναικών», στο *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*, επιμ. Αθηνά Αθανασίου, Αθήνα: Νήσος 2006.

Shirley Tate, «Κάνοντας το σώμα σου, υπογραφή σου: Άρση βαρών και μορφές παραβατικής θηλυκότητας», *Σύγχρονα Θέματα* 85, Ιούλιος 2004, σελ. 61-66.

Anne Fausto-Sterling, «Αντιμαχόμενοι δυισμοί: Άνδρας ή γυναίκα;», *Σύγχρονα Θέματα* 85, Ιούλιος 2004, σελ. 31-33.

6^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Σώματα με/χωρίς σημασία: Φύλο, ενσώματη υποκειμενικότητα και σχέσεις εξουσίας

Judith Butler, «Σώματα που έχουν σημασία: Σχετικά με τα όρια του 'φύλου'», στο *Τα όρια του σώματος: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, επιμ. Δ. Μακρυνιώτη, εκδ. Νήσος, 2004, σελ. 181-204.

Αθηνά Αθανασίου, «Υλοποιώντας το έμφυλο σώμα: Η πολιτική υπόσχεση της επιτελεστικότητας». Εισαγωγή στο Judith Butler, *Σώματα με σημασία: Οριοθετήσεις του «φύλου» στο λόγο*. Αθήνα: Εκκρεμές, σελ. 7-26, 2008.

Αθηνά Αθανασίου, «“Gender trouble”: Η φεμινιστική θεωρία και πολιτική μετά την αποδόμηση της ταυτότητας», *Ζωή στο Όριο: Δοκίμια για το Σώμα, το Φύλο και τη Βιοπολιτική*. Αθήνα: Εκκρεμές, 2007.

Judith Butler, «Παραστασιακές επιτελέσεις και συγκρότηση του φύλου: Δοκίμιο πάνω στη φαινομενολογία και τη φεμινιστική θεωρία», στο *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*, επιμ. Αθηνά Αθανασίου, Αθήνα: Νήσος 2006.

7^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Έμφυλη βία

Άννα Βουγιούκα, “Femicide/feminicidio/γυναικοκτονία: Lingua feminista και το διαρκές αίτημα για μια αξιολύπητη ζωή», περιοδικό *φεμινιστικά*, τεύχος 2, 2019.
<http://feministiga.net/gunaikoktonia-lingua-feminista/>

Δημήτρης Παπανικολάου, ““Θα πενθούμε πάντα σαν παιδιά’: Ρατσισμός, ομοφοβία και θανατοπολιτική –πάλι”, περιοδικό *φεμινιστικά*, τεύχος 2, 2019.
<http://feministiga.net/ratsismow-omofovia-thanatopolitiki-pali/>

Κώστας Γιαννακόπουλος, «Γνώση και εξουσία: Μυστικότητα, εννοιολογήσεις των ανδρικών ομοερωτικών σχέσεων και ένα ομοσεξουαλικό έγκλημα στη μεταπολεμική Αθήνα», στο Δημήτρα Βασιλειάδου (επιμ.) *Ιστορίες για τη σεξουαλικότητα*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2020.

Joanna Bourke, «Μια παγκόσμια ιστορία σεξουαλικής βίας», Μέγαρο Μουσικής, Αθήνα,
<https://www.blod.gr/lectures/mia-pagkosmia-istoria-tis-seksoualikis-bias/>

8^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Φύλο, σεξουαλικότητα, συντροφικότητα, queer/κούρη θεωρία

Μισέλ Φουκώ, «Η προτροπή στον Λόγο», στο *Ιστορία της Σεξουαλικότητας*, τόμ. 1 (2^ο μέρος), *Η δίψα της γνώσης*, μτφρ. Γ. Ροζάκη, Ράππα 1982, σσ. 27-49.

Ναϊσάρκι Ντάβε, «Ινδή και λεσβία και τι θα συμβεί μετά: Συν-αίσθημα, συμμετρία και κούρ αναδύσεις», στο Ειρήνη Αβραμοπούλου (επιμ.), *Το Συν-αίσθημα στο Πολιτικό, νήσος*, 2018.

Βενετία Καντσά, «Οικογενειακές υποθέσεις: Μητρότητα και ομόφυλες ερωτικές σχέσεις», στο *Περιπέτειες της ετερότητας: Η παραγωγή της πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα*, επιμ. Ε. Παπαταξιάρχης, Αλεξάνδρεια 2006, σελ.355-381.

Athena Athanasiou, “On the politics of queer survival and resistance: Athena Athanasiou in conversation with Vassiliki Kolocotroni and Dimitris Papanikolaou, *Journal of Greek Media and Culture*, Volume 4, Number 2, pp. 269-280, 2018.

Evelyn M. Hammonds, «Προς μια γενεαλογία της σεξουαλικότητας των μαύρων γυναικών: Η προβληματική της σιωπής», στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*. Αθήνα: Νήσος 2006.

Δημήτρης Παπανικολάου, *Κάτι τρέχει με την οικογένεια. Έθνος, πόθος και συγγένεια την εποχή της κρίσης* (εκδόσεις Πατάκη, 2018).

9^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Μετααποικιακή κριτική και διαθεματικότητα

Gloria Anzaldúa, «La conciencia de la mestiza: Προς μια νέα συνείδηση», μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*. Αθήνα: Νήσος, σελ.453-472, 2006.

Anne Fausto-Sterling, «Φύλο, φυλή και έθνος: Η συγκριτική ανατομία των 'Όπτεντοτισσών' στην Ευρώπη, 1815-1817», στο *Βιοκοινωνικότητες: Θεωρήσεις στην Ανθρωπολογία της Υγείας*, επιμ. Αθηνά Αθανασίου, μτφρ. Μ. Λαλιώτης. Αθήνα: Νήσος 2011.

Αθηνά Αθανασίου, «Η μετααποικιακή κριτική και οι σπουδές φύλου», στο *Αποδομώντας την Αυτοκρατορία: Θεωρία και Πολιτική της Μετααποικιακής Κριτικής*. Αθήνα: Νήσος 2016.

Αλεξάνδρα Ζαββού, «Η φεμινιστική προβληματική της διαθεματικότητας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 156, 55-86, 2021.

Σούλα Μαρινούδη (επιμ.). *Κριτικές μελέτες για την αναπηρία*, Θεσσαλονίκη: Ψηφίδες, 2024.

1. Σούλα Μαρινούδη, «Εισαγωγή. Πέρα από την ικανότητα: Οι σπουδές για την αναπηρία σε διασταύρωση»
2. Αλέξανδρος Παπαγεωργίου, «'Φιλιάς την ανάπηρη;' Αναπηρία, επιθυμία, σαπουνόπερα»

Jenny Morris, "Feminism and Disability", *Feminist Review*, no. 43, 1993.

José Esteban Muñoz, "Νιώθω μελαμψός, νιώθω πεσμένος: Το συν-αίσθημα της Λατίνας, η επιτελεστικότητα της φυλής και η καταθλιπτική θέση", στο Ε. Αβραμοπούλου (επιμ.), *Το Συν-αίσθημα στο Πολιτικό: Υποκειμενικότητες, Εξουσίες και Ανισότητες στο Σύγχρονο Κόσμο*. Αθήνα: νήσος, 2018.

Chandra Talpade Mohanty, "Φεμινιστικές συναντήσεις: Εν-τοπίζοντας την πολιτική της εμπειρίας", στο *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*, επιμ. Αθηνά Αθανασίου, Αθήνα: Νήσος 2006.

Anna Carastathis, *Intersectionality: Origins, Contestations, Horizons*. University of Nebraska Press, 2016.

Harvey Young, *Embodying Black Experience: Stillness, Critical Memory, and the Black Body*. University of Michigan Press, 2010.

10^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Φύλο, μετανάστευση, επισφάλεια: Φεμινισμοί χωρίς σύνορα

Chandra-Talrpad Mohanty, *Φεμινισμός χωρίς σύνορα: Αποαποικιοποίηση της θεωρίας και αλληλεγγύη στην πράξη*, κεφάλαιο 3 «Χαρτογραφήσεις αγώνων: Οι γυναίκες του Τρίτου Κόσμου και η πολιτική του φεμινισμού». Αθήνα: Orosito, 2021, σελ. 75-133.

Αθηνά Αθανασίου και Γιώργος Τσιμουρής (επιμ.), *Μετανάστευση, φύλο και επισφαλείς υποκειμενικότητες σε συνθήκες νεοφιλελευθερισμού*, ειδικό τεύχος στην *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* (2013).

Αθηνά Αθανασίου, «Οι λόγοι της μαντίλας: Φύλο, σεξουαλικότητα, έθνος και η μεταφορά της 'άλλης γυναίκας'», *Βήμα Κοινωνικών Επιστημών*, 2006.

Christine Delphy, «Φύλο και φυλή στην μετααποικιακή Γαλλία: Η μαντίλα και η απόρριψη του Ισλάμ», *Σύγχρονα Θέματα* 84, Απρίλιος 2004, σελ. 61-69.

Έλενα Τζελέπη, «Διεκδικώντας (σ)την πλατεία Tahgir: Ενσώματη αντίσταση και η πολιτική της αλληλεγγύης», στο *Εθνογραφία και καθημερινότητα στην «Καθ'ημάς Ανατολή»*, επιμέλεια Φωτεινή Τσιμπιρίδου. Αθήνα: Κριτική, 2020.

Νέλλη Καμπούρη, "Μετανάστευση, φύλο και το διακύβευμα της θυματοποίησης", στο *Οριακές Αντιστάσεις: Κριτικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης* (επιμ. Νέλλη Καμπούρη και Όλγα Λαφαζάνη). Αθήνα: Αντίποδες, 2025.

11^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Επιτελώντας το πολιτικό: Ταυτότητα, διαφορά, ισότητα

Joan Scott, "Αποδομώντας το δίλημμα «ισότητα ή διαφορά», ή, αλλιώς, η χρησιμότητα της μεταδομιστικής θεωρίας για το φεμινισμό», μτφρ. Μαργαρίτα Μηλιώρη, στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*. Αθήνα: Νήσος, σελ. 141-166, 2006.

Rosi Braidotti, «Ενσώματη ταυτότητα, έμφυλη διαφορά και το νομαδικό υποκείμενο», μτφρ. Μαργαρίτα Μηλιώρη, στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*. Αθήνα: Νήσος, σελ. 189-211, 2006.

Έλενα Τζελέπη, «Αντικρούοντας το γένος: Η πολιτική της ταύτισης και το αδύνατον της ταυτότητας», στο Judith Butler, *Η Διεκδίκηση της Αντιγόνης: Η Συγγένεια μεταξύ Ζωής και Θανάτου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2010.

Ελένη Βαρίκα, «Φυσικοποίηση της κυριαρχίας και νόμιμη εξουσία στην κλασική πολιτική θεωρία», μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*. Αθήνα: Νήσος, σελ. 511-542, 2006.

12^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Έμφυλη πολιτειότητα

Saba Mahmood, «Φεμινισμός, δημοκρατία και αυτοκρατορία: Το Ισλάμ και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας», μτφρ. Ουρανία Τσιάκαλου, περιοδικό *φεμινιστικά*, τεύχος 2, 2019. <http://feministiq.net/feminismos-dimokratia-autokratoria-islam-polemos-tis-tromokratias/>

Αθηνά Αθανασίου, «Υπολείμματα της 'ιδιότητας του πολίτη': Φύλο, σεξουαλικότητα, έθνος και άλλες εξαιρέσεις με σημασία», στο Γεράσιμος Κουζέλης και Δημήτρης Χριστόπουλος (επιμ.). 2012. *Ιδιότητα του πολίτη. Πολιτικός λόγος, ιστορία και κανόνες σε συγκριτικές προοπτικές*. Εκδόσεις Πατάκη: Αθήνα. Σελ. 243-259.

Μάρω Παντελίδου-Μαλούτα, «Κοινωνικό φύλο, βιολογικό φύλο, σεξουαλικότητα και δημοκρατία», *Το Φύλο της Δημοκρατίας: Ιδιότητα του πολίτη και έμφυλα υποκείμενα*. Αθήνα: Σαββάλας 2002, σελ. 155-171.

Chantal Mouffe, «Ο φεμινισμός, η έννοια του πολίτη και η ριζοσπαστική δημοκρατική πολιτική», στο *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*, επιμ. Αθηνά Αθανασίου, Αθήνα: Νήσος 2006.

13^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Διαθεματικοί φεμινισμοί απέναντι στους ρατσισμούς της εποχής μας

Butler, J. (2021, October 23). "Why is the idea of 'gender' provoking backlash the world over?" *The Guardian*.

<https://www.theguardian.com/us-news/commentisfree/2021/oct/23/judith-butler-gender-ideology-backlash>

Puar, J. (2013). "Rethinking homonationalism". *International Journal of Middle East Studies*, 45(2), 336-339.

Tannehill, B. (2021, June 24). "The Far Right and Anti-Trans Movements' Unholy Alliance". *Dame magazine*.

<https://www.damemagazine.com/2021/06/24/the-far-right-and-anti-trans-movements-unholy-alliance/>

Αθηνά Αθανασίου, Γρηγόρης Γκουγκούσης, Δημήτρης Παπανικολάου (επιμ.), *Κουήρ Πολιτική / Δημόσια Μνήμη: 30 Κείμενα για τον Ζακ*. Αθήνα: Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, 2020.

Αθηνά Αθανασίου, “Το ‘να γίνεσαι φεμινίστρια’ ως κριτική επιτελεστικότητα του πολιτικού», στο *Εννοιολογήσεις και Πρακτικές του Φεμινισμού: Μεταπολίτευση και “Μετά”*. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, 2018.

Sara Ahmed, «Ξενέρωτες φεμινίστριες (και άλλα θεληματικά υποκείμενα)», στο *Φεμινιστικές θεωρίες, αισθητικές πρακτικές και παγκοσμιοποιημένες τεχνολογίες*, επιμ. Ελίδα Καραμπά και Ίρις Λυκουριώτη, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 2022.

Συναφή επιστημονικά περιοδικά

Feminist Review: <https://journals.sagepub.com/home/fer>

Feminist Theory: <https://journals.sagepub.com/home/fty>

Feminist Anthropology:

<https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/toc/26437961/2020/1/1>

Feministiqá: <https://feministiga.net>

Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy:

<https://onlinelibrary.wiley.com/journal/15272001>

differences: A Journal of Feminist Cultural Studies:

<https://read.dukeupress.edu/differences>

Gender & Society: <https://journals.sagepub.com/home/gas>

Sexualities: <https://journals.sagepub.com/home/sex>

Signs: journal of women in culture and society: <https://www.jstor.org/journal/signs>

Transgender Studies Quarterly: <https://www.tandfonline.com/toc/rprn20/current>

Gender and History: <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/14680424>

Βίντεο / Διαλέξεις

Sara Ahmed, "What is Feminist Research"
<https://www.youtube.com/watch?v=djc8TEUhPiA>

Συνέντευξη Τόνι Μόρρισον
Toni Morrison Beautifully Answers an "Illegitimate" Question on Race
<https://www.youtube.com/watch?v=-Kgg3F8wbYA&t=7s>

On Inequality: Angela Davis and Judith Butler in Conversation
<https://www.youtube.com/watch?v=-MzmifPGk94&t=1494s>

Chandra Mohanty, Feminism without borders:
<https://www.youtube.com/watch?v=aQ4-fvlcdsU>

Διάλεξη Angela Davis "Αντιμαχόμενος φεμινισμός: Θεωρίες και πρακτικές του καιρού μας", Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, Αθήνα, 11/12/2017. Διαθέσιμη στο:
<https://poulantzas.gr/zontani-anametadosi-ende-kati-etisia/>

Διάλεξη της Wendy Brown "Ελευθερία και αυταρχισμός: Τα δεξιά κινήματα σήμερα", Μέγαρο Μουσικής, Αθήνα, 16/10/2017. Διαθέσιμη στο:
<https://www.blod.gr/lectures/eleytheria-kai-aytarhismos-ta-deksia-kinimata-simera/>

Διάλεξη της/του Judith Butler "Σώματα που έχουν ακόμη σημασία", Μέγαρο Μουσικής, Αθήνα, 11/05/2016. Διαθέσιμη στο: <https://www.blod.gr/lectures/somata-pou-ehoun-akomi-simasia/>

Audre Lorde interview (1982):
https://www.youtube.com/watch?v=R4rDL-xZ8N0&ab_channel=AfroMarxist

Angela Davis interview (1972):
https://www.youtube.com/watch?v=SwD3LGo3a7o&ab_channel=AfroMarxist

Joanna Bourke, Μια παγκόσμια ιστορία σεξουαλικής βίας, Μέγαρο Μουσικής, Αθήνα,
<https://www.blod.gr/lectures/mia-pagkosmia-istoria-tis-seksoualikis-bias/>

Η ομιλία της Sojourner: Ain't I a woman? (Marius Robinson's transcription)
<https://www.thesojournertruthproject.com/compare-the-speeches>

Η τραγική ιστορία της "Hottenot Venus"/ Sarah Baartman
<https://www.youtube.com/watch?v=qoI5ia8pPgA&t=1s>

Απόσπασμα από ομιλία της Audrey Lorde on Intersectional Feminism
https://www.youtube.com/watch?v=9GDjT3Fw_6w

8 Afrogreeks discuss: What “I can’t breathe” means in Greece:

<https://www.youtube.com/watch?v=aXNZafzKog>

Για τον Ζακ - Οι πολιτικές της συντροφικότητας- Κύκλος ομιλιών, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, 2020:

https://www.youtube.com/playlist?list=PLuq8ytgaYSYVWk4PuYTxUZ_MPCoPEIImT